

פרשת ויצא

"ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה" (ברי כח / י')

רש"י(שם):

ויצא. לא היה צריך לכתוב
אלא וילך יעקב חרנה, ולמה הזכיר יציאתו ב, אלא מגיד
שיצא מן המקום עושה רושם, ג שצומן שהצדיק
בעיר, הוא הודה, ד הוא זיוה, הוא הדרה, יאל משם,
פנה הודה הפנה זיוה, פנה הדרה, וכן ומלא מן המקום
(רות 6 ו) האמור בנעמי ורות ו(בר סח ו): וילך
חרנה. יאל ללכת למחן ו:

כלי יקר:

ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה. פירש רש"י
לא היה צריך לכתוב אלא וילך יעקב חרנה, אלא מגיד
שיצא הצדיק מן המקום עושה רושם. ויש להתבונן וכי
אברהם ויצחק לא הלכו ממקום למקום ולמה לא נכתב אצלם
לשון יציאה. ויש פנים לכאן ולכאן כי לפום ריהטא דלרבותא
נקט כאן ויצא כי אברהם ויצחק לא הניחו במקום שהלכו משם
צדיק כמותם פשיטא שיצאתם עשה רושם, אבל כאן הרי יצחק
ורבקה נשאר שם סלקא דעתך אמינא שאין יציאתו עשה רושם
קמשמע לך.

ויש לפרש לאידך גיסא, לומר שדוקא יציאתו של יעקב עשה
רושם, אבל לא יציאת אברהם ויצחק לפי שהמה הלכו
עם כל בני ביתם ולא נשאר במקום שום צדיק ע"כ לא עשו
רושם ביציאתם, כי הרשעים שנשארו שמה אינן מקפידין על
יציאת הצדיקים, ואדרבה הם שמחים בצאתם מהם לפי שאינן
הולכים בדרכיהם, והם לשיכים בעיניהם ולצנינים בצדיהם והם
מריכים עמהם עבור מעשיהם, אבל ההולך ממקום שצדיקים
מצויים שם או יציאתו עושה רושם כי הצדיקים שנשארו קשה
עליהם פרידתם כי דעתם נוחה ממנו, ואינו דומה זכות של
מועטין לזכות של מרובים. וכאן היו יצחק ורבקה לכך היה
רושם יציאתו ניכר. ולפי זה צריכין אנו לומר שגם כשרה מראב
היו חסידיו אומות העולם:

רב יוסף נחמיה קורניצר

ויצא יעקב וכו'. פירש"י ז"ל מן המדרש,
שכל זמן שהצדיק בעיר הוא הודה הוא
זיוה וכו', יצא משם פנה זיוה וכו'. וכן ותצא
מן המקום האמור בנעמי. ולכאורה פשיטא
שהצדיק הוא הורה של העיר ומה קמ"ל, ואפשר
לומר דהכוונה כך. שהצדיק גם אחרי צאתו את
העיר צריך שיהיה רשומו ניכר עדיין, ראוי
לזכור אותו ואת מעשיו תמיד כדי ללמוד
מדרכיו, באופן שיהא נראה כאלו הוא עוד בעיר.
וע"ד שפירש הה"צ ר' הלל ל"ש זצ"ל, היש
בה עין (פירש"י ז"ל צדיק המנין כעין) אם
אין, פירוש אם ניכרת שם עדיין פעולת הצדיק,
גם אם אין, אחרי שכבר איננו ויצא משם.
ואם באמת כך הוא שהצדיק עורנו בעיר גם
אחרי שהלך משם, זה הוא הורה וזיוה של העיר,
כי בזה מראים לעין כל, שהם יודעים להקור
פעולת צדיק וזו גופא אומרת תהלהם. אמנם
אם לאחר שהלך הצדיק לרבו, או יצא לו
לגמרי מן העיר ונשכח זכרו, אז פנה הודה של
העיר כי גנאי הוא להם איך השמן לכם לשכוח
זכר ויהרה צדיה ויה חטל לוורכתם.

הקשה רש"י: למה הזכיר יציאתו והרי היה מספיק אילו היה הפסוק
אומר וילך יעקב חרנה? ותירץ: מגיד שיצאת צדיק מן המקום
עושה רושם. בזמן שהצדיק בעיר, הוא הודה הוא זיוה הוא הודה.
יצא משם פנה הודה פנה זיוה פנה הודה. לדברי רש"י רמזים עפ"י
גימטריא בעצם הפסוק באופן זה: "ויצא יעקב מבאר שבע",
כלומר, כאשר מוציאים את יעקב (182) מבאר שבע (575) תהיה
הנוצאה: 182=393-575 דהיינו: "פנה זנה הודה והדרה" (393).

(י) ויצא יעקב מבאר שבע וילך הרנה . כל המהקא מיוחד וגם אין הלשון וילך מדויק. והכי מיבעי לכתוב לכת חרנה . אלא נא ללמדנו על מה שהעלו חז"ל שניתיים ישב י"ד שנה בבית שם ועבר וא"כ הייתה מב"ש הוא צפ"ע . והליכה למזן הוא צפ"ע :

מסכת מגילה (טז):

אמר רבה אמר רב יצחק בר שמואל בר מרתא נחל חלטר תורה יותר מכבוד אב ואם שבל אחוז שנים שהיה יעקב אבינו בבית עבר לא נעש

רש"י (בראשית כח/א):

וישכב במקום ההוא. לשון מיעוט, נאחזו מקום שכב, אבל י"ד שנים ששמש בבית עבר לא שכב כלילה, שהיה עוסק בתורה (צ"ע סס):

רש"י - (בראשית כח/ט) מבוסס על המשך הגמרא דלעיל:

(ט) אחות נביות. ממשמע שנאמר בת ישמעאל, איני יודע שהיא אחות נביות, אלא למדנו שמה ישמעאל משפיעה לעשו קודם כשואף, והשואף נביות אחיה, ולמדנו שהיה יעקב באחוז הפרק בן ק"ג שנים, שהרי ישמעאל בן ע"ד שנים היה כשנולד יעקב, שי"ד שנה היה גדול ישמעאל מיצחק, ויצחק בן ס' שנה בלדת אוחם, הרי ע"ד. ושנותיו היו קל"ו, שנאמר ואלה שני חיי ישמעאל וגו', (לעיל כה יז) נמלא יעקב כשמת ישמעאל בן ק"ג שנים היה, ולמדנו מכאן שנטמן בבית עבר ב"ד שנה ואחר כך הלך לחרן, שהרי לא שהה בבית לבן לפני לידתו של יוסף אלא י"ד שנה, שנאמר (להלן ל כה) ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף בנוחך ושש שנים בלאך, ושכר הלאך משנולד יוסף היה, שנאמר (להלן ל כה) ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף וגו', ויוסף בן ל' שנה היה כשמת, ומשם עד שירד יעקב למצרים ט' שנים, ז' של שובע וז' של רעב, ויעקב אמר לפרעה ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה. לא וחשוב י"ד שלפני לידת יוסף, ושלישים של יוסף, ומשם משמתן עד שצא יעקב, הרי נ"ג, וכשפירש מאביו היה בן ק"ג, הרי ק"ו, והוא אומר שלשים ומאת שנה, הרי חסרים י"ד שנים, הא למדת שאחר שקבל הנרכות, נטמן בבית עבר י"ד שנים (מגילה יז). (אבל לא נענש עליהם בזכות התורה, שהרי לא פירש יוסף מאביו אלא כ"ב שנה, דהיינו מ"ו עד ל"ט, כנגד כ"ב שפירש יעקב מאביו ולא כבדו, והם כ' שנים בבית לבן, ושתי שנים ששהה נדך, כדכתיב (להלן לג יז) ויבן לו בית ולמקנהו עשה סכת, ופירשו רבותינו וזכרונם לברכה (מגילה סס) מזה הפסוק, ששהה י"ח חדשים נדך, דבית הוא בימות הגשמים, וסכות הוא בימות החמה, ולחשבו הפסוקים שחשבו לעיל משפירש מאביו עד שירד למצרים שהיה בן ק"ל שנים, ששם אנו מוצאים עוד י"ד שנים, אלא ודאי נטמן בבית עבר בהליכתו לבית לבן ללמוד תורה ממנו, ובשביל זכות המורה לא נענש עליהם, ולא פירש יוסף ממנו אלא כ"ב שנה מדה כנגד מדה (מגילה סס) ע"כ ברש"י (ישן):

ישמעאל בן 74 שנולד יעקב
(יצחק בן 60 שנה שנולד יעקב וישמעאל הוא 14 שנה יותר מבוגר מיצחק)
וישמעאל מת בגיל 130 (ביום שברח יעקב מעשו)
נמצא יעקב כשמת ישמעאל בן 63 (74-137)

יעקב היה בן 63 שברח מבית אביו ועוד.....
14 שנה ששהה בבית לבן לפני לידתו של יוסף
30 שנה עד שיוסף מלך במצרים
9 שנים עד שירד יעקב אל יוסף
סה"כ 116
כאשר יעקב עומד מול פרעה בהגיעו למצרים הוא בן 130
חסר לנו 14 שנה

אמת ליעקב (ר' יעקב קמנצקי):

פירש"י וז"ל: לשון מיעוט כאותו מקום שכב אבל י"ד שנים שמש בכית עבר לא שכב בלילה שהיה עוסק בתורה עכ"ל. הנה לפי חשבון זה יוצא שיעקב לא היה בכית אביו שלשים ושש שנה, ארבע עשרה שנה שהיה אצל שם ועבר ועוד עשרים ושנים שנים שהיה בכית לבן. חז"ל⁸ מוסרים לנו שכאמת נענש יעקב על זה שהתירשל בכבוד אב ואם, ולכן יוסף נעדר מביתו עשרים ושנה שנה, אבל על הארבע עשרה שנה שהיה בכית שם ועבר לא נענש יעקב, וכבר היו כל כך נחוצים להתפתחותו הרוחנית של יעקב עד שהם דוחים את ענין כיבוד אב ואם שהתחייב בו.

ואמנם זה תמוה, דהרי יעקב בזמן שיצא מבאר שבע היה בן ששים ושלוש. הוא למד תורה עם אברהם זקנו עד גיל חמש עשרה [עיין לעיל בפרשת תולדות כ"ה פכ"ז]. וכשאר השנים הוא למד בישיבתו של יצחק⁹. מדוע אם כן היה כל כך נחוץ ליעקב עכשיו, במקום להקשיב לציוויו של הוריו לישב בכית לבן ימים אחדים, לשבח וללמוד עוד ארבע עשרה שנה בישיבה זו? ואע"פ שכודאי גדל כתורה בזמן ההוא, מכל מקום איך זה פרטרו ממצות כבוד אב ואם, מהחייב לטפל בהוריו הזקנים? הא למה הדבר דומה, לאב המצוה לבנו לקנות משהו בשבילו. בדרך לחנת, מחליט הבן שהוא רוצה ללמוד תורה ומתיישב בכית המדרש ללמוד תורה. האם עכשיו הזמן ללמוד? הא תלמוד תורה נדחה מפני כל מצוה שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים.

ככדי להכין את הנחיצות והרחיפות של יעקב ללכת עכשיו לישיבתו של שם ועבר אנו צריכים מקודם להכין את התורה המיוחדת שנלמדה בכית מדרשם של שם ועבר, שהיחה שונה בהחלט מתורתם של אברהם ויצחק. האבות היו יושבים בישיבה¹⁰ ומרביצים תורה לכל הכא אליהם להסתתף נחלתם. בכית מדרשם של האבות למדו תורה במדרגה הגדולה ביותר של אמונה ועבודת השם, מחוסנים לגמרי מהסביבה בחוץ ולא מושפעים ממנה כלל. ומוזה הטעם כשראתה שרה שישמעאל "מצחק" עם יצחק ומשפיע עליו, מיד אמרה: גרש את האמה הזאת ואת בנה, כי בסביבתם של צדיקים גמורים אין מקום לאחד מסוגו של ישמעאל, והסכים הקב"ה על ידה.

לא כן היה אצל שם ועבר. שם, בנו של נח שנפלט מדור המבול, ניצל לא רק ממי המבול אלא גם מסביבתם של אנשי דור המבול ומהשחתתם¹¹. עבר נולד וחי כימי דור ההפלה אלו שרצו לבנות מגדל וראשו בשמים כדי למרוד בהקב"ה, אבל הוא לא נסתף עמהם ונשאר בצדקתו. רק שם ועבר, שרידים מדורות ומסביבות מושחתים, ולא אברהם ויצחק, היו יכולים ללמד ליעקב תורה הנצרכה לו כדי שיוכל להשאר בתומתו בסביבתו של לבן, איש מושחת ורשע. ולא רק לבן עצמו, אלא כל אנשי המקום היו רמאים, שהרי מצינו שלבן אסף את כל אנשי המקום ועשה משתה, ואעפ"כ לא נמצא א' שיגלה לו שלבן מתכוון לרמותו, וכמש"כ במדרש [בראשית רבה פרשה ע' אות י"ט]] שהיו כולן מקלסין קודמו ואמרו: הא ליה ליה, והרי כולם שחקו על מרמה זו¹². ולכן היה יעקב צריך לקלוט בחוכו סוגיות שונות איך לשכת בסביבה של רשעים ורמאים ואעפ"כ להחזיק בתום ויושר, ולזה הוצרך לבית מדרשו של שם ועבר.

לפי זה לא היה יכול יעקב לקיים את ציוויו של אביו ללכת לביתו של לבן אלא א"כ היה עוצר בדרך בכית מדרשם של שם ועבר, כי כודאי לא היו הורי יעקב רוצים שילך ללבן אם בסופו של דבר לא יוכל לצאת משם ולהכריז "עם לבן הרשע גרתי ותרי"ג מצוות שמרתי ולא למדתי ממעשיו הרעים", ובאופן שכזה הריהו מקיים ציוויו של אביו כהוגן. עכשיו אין זה דומה אלא לאב שצוה לבנו לקנות לו לולב ואתרוג לסוכות, וכדרך לחנות החליט הבן שאין הוא בקי מספיק בהלכות הדי' מינים ועליו לשנן בכית המדרש את ההלכות. האם נאמר שהוא אינו מקיים את מצות אביו? אדרבה הוא

מקיים את המצוה בשלמותה ובהידורה, ואילו לא היה עושה כן לא היה מקיים מצות כבוד אב בכלל. וכן הוא אצל יעקב, כלי ההכנה המיוחדת שהיחה דרושה לו אצל שם ועבר לא היה יכול לקיים את ציוויו של אביו ללכת לביתו של לבן ולסביבתו.

להלן בפרשת וישב [ל"ז פ"ג] כתוב וישראל אהב את יוסף מכל בניו כי בן זקנים הוא לו. ופירש"י וז"ל: ואונקלוס תרגם כר חכים הוא ליה כל מה שלמד משם ועבר מסר לו עכ"ל. מדוע דקדק רש"י לומר "כל מה שלמד משם ועבר", וכי לא היה לו את תורת האבות למסור לו? גם צריך לכאר, וכי לא מסר יעקב לשאר בניו את תורתו שלמד?

אמנם לפי מה שכתבתי יוכן היטב, דקבלה היה בידם מפי אברהם שצריכים הם עדיין לחיות בארץ לא להם ועבדום וענו אותם, והלא צריך יעקב להכין את בניו לגלות זו, ומצינו שאמר לו הקב"ה לאברהם בכרית בין הבתרים: ידע תדע כי גר יהיה זרעך, ולמה לו לדעת, אלא על כרחך הוריעו כן על מנת שידעו כי עליהם להכין את עצמם לחיי הגלות, ומכיון שיוסף היה זה שהתגלגל לסביבת הרשעים והיה צריך לעמוד לבדו נגד כל הנסיונות שעמדו לו, והוא זה שעליו נפל העול להכין את המקום לבני יעקב לירד למצרים¹³, היה יעקב מוכרח למסור דוקא לו את התורה המיוחדת הזאת, תורת הגלות, תורת שם ועבר, ואמנם האחים, שבטי ישראל, שלא ידעו את הסיבה מדוע לומד

יעקב עם יוסף יותר תורה מאשר למד אתם נתקנאו בו, דחשבו שרק הוא יזכה לקבלת התורה, אבל האמת הוא דלהם הספיקה תורת האבות, ורק יוסף הוצרך לתורת שם ועבר¹⁴. [ובאמת מצינו שישנה תורת ארץ ישראל, היינו מצות התלויות בארץ, כמו כן יש לנו תורת הגלות, כי שם הנסיונות אחרים וההלכות שונות, וכדמצינו שבעל הפז' חיים ז"ל חיבר משנה ברורה לכל ישראל ושלחן ערוך אחר לאנשי הצבא בספר מחנה ישראל.]

וכתבנו לחלק בין מניח כיסו כרה"ר לבעה"ב הזורק כלי מראש גגו דמבואר להדיא במסכת ב"ק (ף כ"ו) דלא נעשה הפקר מדשקיל וטרי שם בבא אחר ושכרו אם חייב או לא. והחילוק הוא דבמניח כיסו כרה"ר ולא איכפת ליה כלל מה שיהיה בו הוא דט"ל להטור דהוא הפקר אבל בזורק כליו לשוכרם דיש לו בזה כוונה ורצון לשוכרו כל זמן שלא נשכרו הם שלו עדיין. והוה דהצדוקי אמר לו עמא דאהדרינהו מריה לאנפיה מיניה דכבר טילק השי"ת רשותו מהם ואינם עוד שלו כלל. רק זה היה אם הקב"ה משלחם מא"י ולא איכפת ליה כמה שיעשו הכשירים בהם, והראה לו ריב"ז עוד ידו נטויה עליו דשלחם לשם בכוונה מיוחדת שיסבלו שם יסורים והיו כמו זורק כליו לשכרם דהם שלו עדיין. והוה שאה"כ שלח מעל פני ויצאו והיה כי יאמרו אליך אנה נצא פי' באיזו בחינה תהיה היציאה ואמרת להם אשר לחרב לחרב שלא תהיו סבורים שאני משלח אתכם ויהיה כפי שיודמן אם לטוב או למוטב רק שילוחי אתכם לשם הוא לתכלית ורצון לחרב ולרעב דוקא. והוה שורש כאן וילך דהליכה לחרון אפר היא ג"כ התכלית בגלות. ועל כוונה זו הולך הפסוק (ממ"ה י"ז) המאוס מאסת את יהודה אם כציון געלה נפשך מדוע הכיתנו ואין מרפא, דמהא דהכיתנו מוכח דאינו מאיסה ועדיין הם ברשותו:

כהם היו שני דברים הנ"ל. היציאה והגירוש מארץ ישראל, וההגעה לארץ נכריה לא להם, ושניהם הם כהם לתכלית, וכדמפרש ויצא יעקב כמד"א שלח מעל פני ויצאו, דמשמעות הכתוב דעיקר כוונת הגלות הוא היציאה מארץ ישראל וזהו שאמר ויצאו שלא יהיו כאן. והכוונה כזה וארץ ישראל בקדושתה אינה סובלת עליה עוכרי עבירה והיא ארץ אשר ה' דורש אותה מראשית שנה עד אחרית שנה וע"כ כשתטאו שלחם ממנה, וזה לא היה לעונש על חטאם דהרי היה יכול להענישם כעודם יושבים עליה רק היה לטובתם דאם היו עונשים באים לא היה להם תקומה תלילה וע"כ שלחם לחו"ל אשר שם גם אם אינם צדיקים יוכלו להתקיים, ועיין ברמב"ן פרשת בחוקותי שכתב דכל הקללות שבתוכה נאמרה רק כהיותם בארץ ישראל ולא כהיותם בחו"ל. ועכ"פ העיקר הוא היציאה. ואמר עוד וילך חרנה ומפרש המדרש לשון חרון אף דגם ההגעה של החרון הוא ג"כ התכלית בזה. וכמו שכתבנו בספר בית הלוי (דף ט) על הפסוק (ימ"ה ט"ו) כה אמר ה' שלח מעל פני ויצאו והיה כי יאמרו אליך אנה נצא ואמרת להם אשר לחרב לחרב, וכיארור הפסוק דבמסכת חגיגה (ס ע"ג) איתא דאחוי ליה ההוא צדוקי לריב"ז עמא דאהדרינהו מריה לאנפיה מיניה אחוי ליה עוד ידו נטויה עליו, והקשה שם המהרש"א דהרי הך קרא כתיב גבי פורעניות (נש"י ט"ז) בכל זאת לא שב אפרו ועוד ידו נטויה, דהטור כתב בחושן משפט דאכידה מדעת הוא הפקר ואם הניח כיסו כרה"ר נעשה הפקר וכל מי שירצה יכול לזכות בו.

ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה. וכתב רש"י דלא היה צריך לכתוב רק וילך חרנה רק ללמדך שהיה יציאתו ניכר דיציאת צדיק עשה רושם. עוד י"ל דבכל אדם היוצא ממקום למקום יש בזה אופנים או דעיקר תכליתו היא היציאה ממקום הראשון משום איזו סיבה וע"כ מוכרח הוא לילך למקום אחר אבל עיקר כוונתו ורצונו היא היציאה, או משום דצריך להיות במקום השני וזהו עיקר תכלית כוונתו כההליכה. וכיעקב נתלכדו שתי הכוונות. דעיקר כוונתו בהליכתו לקיים מצות כיבוד אב ואם, דרבקה אמרה לו הנה עשו אחיך מתנחם לך להרגן ועתה כו' קום ברח לך אל לבן, דעיקר כוונתה היה שלא יהיה בבאר שבע מקום שעשו שם והעיקר בזה הוא היציאה. וליצחק לא אמרה כל זאת רק שלא יקח אשה מבנות כנען וצוה לו קום לך פדנה ארם וקח לך אשה מבנות לבן ותכלית ציוויו היה ההליכה לחרון. ויעקב קיים דברי שניהם שהוא היציאה וגם ההליכה לחרון ושניהם היה אצלו לעיקר ותכלית, והוה שאה"כ כפרשה שלמעלה וישמע יעקב אל אביו ואמו וילך פדנה ארם שנתכוין לקיים דברי שניהם. ומצאתי באוהל יעקב שכתב כעין זה:

ובמדרש רבה (פ"ו י"ג) איתא ריב"ל פתר קרא בגלות ויצא יעקב מבאר שבע הד"א (ימ"ה ט"ו) שלח מעל פני ויצאו, וילך חרנה כמד"א (עין ח"ט ב) כי ה' הוגה ביום חרון אפרו, הרי דמפרש חרנה לשון חרון, וכוונת המדרש דמפרש דכל מה שכתוב ביעקב הוא סימן לבניו בגלותם. דגם

השפת אמת:

ר' פנחס פתח: או תלך לבטח דרכך (משלי, ג, כג) — זה יעקב (מ"ר ויצא סח). כי באמת ברח יעקב מפני עשו, כנאמר "קום ברח לך", "ויברח יעקב שדה ארם", ואף על פי כן כתיב בו "ויצא — וילך", כי הולך בתום ילך בטח (משלי, י, ט). הבוטח בה' מאמין כי מה' מצדדי גבר כוננו ולא יתלה הדבר במקרה. זו בחינת יעקב — איש תם, כפירוש רש"י על הפסוק תמים תהיה עם ה' אלהיך — כל מה שיבוא עליך קבל בתמימות. לכן על אף שברח — ויצא, הלך לבטח.

הקדושת לוי:

מגיד שיציאת צדיק מן העיר עושה רושם, שבזמן שהצדיק בעיר הוא הודה, הוא זיוה, הוא הדרה. יצא משם פנה הודה, פנה זיוה, פנה הדרה (רש"י). לכאורה הרי קשה, למה לא נאמר וירד יעקב מבאר שבע, כי בכל מקום שהמדובר ביציאה מארץ ישראל לחוץ לארץ נאמר לשון וירד, לפי ש"ארץ ישראל גבוהה מכל הארצות", ומי שעוזב את ארץ ישראל הוא יורד. למה תפשה התורה כאן לשון "ויצא יעקב"? לכך אמר רש"י, יצא משם פנה הודה פנה זיוה. וזה שארץ ישראל גבוהה מכל הארצות, היינו ברוחניותה ובקדושתה, ויעקב אבינו כשיצא מבאר שבע פנה הודה, כלומר הכבוד פנה והלך עמו — קדושת ארץ ישראל ואווירה שלה ליווהו, כמו שמפרש רש"י בפסוק י"ז, שהר המוריה נעקר ממקומו ובא אליו. ממילא לגבי יעקב אין זו ירידה... כי כל תזיו והזוהר, ההוד והקדושה של ארץ ישראל הלכו אתו, ולכן כתוב וילך חרנה ולא וירד, שהרי לא ירד כלל.